

205 / Кс. III. 2016г. СТАНОВИЩЕ

на доц. д-р Пенка Стилиянова Данова

за дисертационния труд на доц. д-р Тамара Петрова Стоилова

на тема

„Русия във века на Просвещението и Революцията.

Имперски интереси и политика“ (570 с. с.)

за присъждане на научната степен „доктор на историческите науки“

по професионално направление 2.2. История и археология;

научна специалност „Нова и най-нова обща история“, шифър 05.03.04.

Дисертационният труд съдържа увод, четири глави, заключение и библиография. Целта, която Тамара Стоилова си поставя в *увода* е да представи важни проблеми от историята на Руската империя, Европа, Османската империя главно през последните две десетилетия на XVIII век, които не са изследвани в българската историография, а в представения тематичен план и хронологически отсек – и в световната. За оригиналния характер на изследването се съди и по направения в увода преглед на литературата с особен акцент върху използваните извори – документални поредици, сведения, почерпени от европейската преса от онова време, както и от въведените в научно обръщение нови извори от АВПРИ и Haus- Hof- und Staatsarchiv – Виена, които авторката е имала възможност да ползва по време на научни командировки и работни посещения в Руската федерация и в Австрия. Те, както и критичното познаване на секундарна литература, са й дали възможност да разработи едно безспорно приносно изследване.

Разглеждани са четири комплексни взаимосвързани проблемни кръга от европейската и руската история, чийто център е Русия. Несъмнено това е предопределило структурата на дисертационния труд. *Първа глава* е посветена на въпроси, свързани с мястото на Русия в Европа, извоювано както с активната външна политика на Руската империя особено при управлението на Петър I и Екатерина II, така и с изграждането на устойчиви представи за Русия в Европа. Тук по-специално място се отделя на възгледите за Русия, за нейната история и историческа мисия на най-видните представители на Френското просвещение (Волтер, енциклопедистите, Русо). Европейският образ на Русия от времето на управлението на Екатерина II, чиито контури ясно се очертават в творчеството на френските просвещенци, се оказва

изключително устойчив през следващите столетия, а и до наши дни, затова неговото предпоставяне е важен момент в изследването, който трасира актуалността на разгледаните проблематики.

На стратегическите задачи на Петербург в южна посока и тяхното решаване през 80-те години на века е посветена *втората глава*. В нея на първо място е разгледан Херсон, т.е. „раждането“ на нов град на стратегическо място в руския Юг след завладяването на Крим. Този параграф е своеобразна илюстрация за конкретните успешни резултати от руската колонизационна политика в новоизвоюваните земи, за мерките и грижата на централната власт за успешното провеждане на тази политика, за изграждането на един нов град от нищото, с цялата съвкупност от проблеми, които новият град[еж] предполага – крепостно и градско строителство, корабостроене, заселване, икономически мероприятия, хигиенни мерки и грижа за здравето на новите заселници, и редица други. Не е пропуснат и въпросът за впечатлението на чужденците от новите инициативи на руската политика.

Във втория параграф е представено посланичеството на Яков Булгаков в Константинопол. Тук, както и в останалите части на дисертацията, свързани с делото на бележити дейци, ясно се откроява ролята на личността в историята. Подписването на търговския договор от 1783 г., проблемите на корабоплаването в Черно и Средиземно море, решаването на Кримския проблем, на сложния кавказки възел, на Дунавските княжества, Полша и др. са пречупени през призмата на руската външна политика в стратегическото ѝ южно направление. Чрез Константинопол, чуждите дипломатически представители и сблъсъкът преди всичко на разнопосочните интереси на европейските държави в дипломатическите инициативи и донесения на Яков Булгаков (изразител на политиката на руската императрица, но и изключително ерудирана личност със свой почерк в историята), читателят има възможността да проникне в духа на една сложна епоха, в богатството и разнообразието на международните отношения от 80-те години на XVIII век.

Третата глава „Руската империя и революционните събития в Европа“ съдържа два привидно самостоятелни параграфа, посветени на руската политика спрямо Франция и спрямо Полша от избухването на Великата френска революция и до смъртта на руската императрица (1796). Всъщност в оценките на основния деятел на тази политика – Екатерина II, това са две страни на една и съща монета. Разбира се, императрицата заклеймява ставащото в Париж и във Франция. За нея, нейните дипломати и политици ставащото в Париж, особено след екзекуцията на крал Луи XVI,

е „зло, което заразява лекомислените“, „гибелен разврат“ и др. под., а дейците на френската революция – изверги. В тази оптика поляците се превръщат в лекомислен народ, станал жертва на „разрушителните принципи“ на „френския разврат“.

В първия параграф – „Франция 1789–1792 г.“ са разгледани настъпващите и нарастващи лавинообразно промени в революционна Франция. Тук са анализирани донесенията на руските дипломати от френската столица, както и делата, и инициативите на други субекти (авантюристи като Сенак дьо Меян и авторите на „корсиканския проект“; чужди поданици, свързани с Русия). Отделено е внимание на отражението на френските събития върху въпроса за войната и мира на Русия с Османската империя. И тук, както и във втория параграф, посветен на събитията в Полша през годините 1791–1795, Т. Стоилова изтъква чрез вещо боравене с изворите не само добрата информираност на руската императрица, но и непоколебимостта, с която тя разрешава полския въпрос в полза на Русия.

В *четвъртата глава* „Руската дипломатия в Константинопол 1792–1796 г. Проблеми и решения“ е разгледана дейността на руските дипломати в османската столица Александър Хвостов, Михаил Кутузов и Виктор Кочубей. И в нея, както при изследването на дейността на Булгаков, се открояват образите на изключително образованите руски дипломатически представители, чиято дейност е разкрита въз основа на дипломатически документи, някои от които се въвеждат за първи път в научно обращение. Към това бих добавила и коментара си, че извънредно интересната информация в тази глава хвърля светлина не само върху проблемите на външната политика на Русия, Франция, Османската империя и други политически сили, имащи дипломатическо представителство в града на Босфора, но и разширява хоризонта на българския читател със сведения по въпроси, свързани с ежедневието на дипломата в Константинопол от последните десетилетия на XVIII век.

В *заключението* са изведени приносите на изследването, както и основните тенденции на външната политика на Руската империя от времето Екатерина II, които ще намерят продължение и през XIX столетие в основните направления – на юг (към Османската империя, Грузия и Кавказ); и на Запад.

В представения Автореферат, чието съдържание съответства на дисертационен труд, са включени публикациите на Т. Стоилова по някои съществени проблеми, залегнали в изследването.

Всичко писано дотук ми дава пълното основание да изкажа пред почитаемото Научно жури положителното си становище за дисертационния труд на Тамара

Стоилова „Русия във века на Просвещението и Революцията. Имперски интереси и политика“ и да гласувам с „да“ за присъждането на научната степен „доктор на историческите науки“.

София, 15 март 2016 г.

Подпис:

